

наукового дослідження.

В той же час, проведений аналіз дає підстави дійти висновку, що ефективними способами децентралізації влади в державотворчих процесах світу можуть бути автономізація та федералізація.

Список використаних джерел

1. Гамільтон А., Медісон Д., Джей Д. Федераліст: коментар до Конституції Сполучених Штатів, [пер.з англ. Н. Комаров]. – К., 2002
2. Корнієнко М.І. «Обласна (регіональна) автономія: федералізація чи децентралізація?» // Українське право. - № 1. – 1996. – с.16-23
3. Мелкумов А.А. Канадский федерализм: теория и практика. М., 1998.
4. Палиенко Н.И. Обласная автономия и федерация. - Харьков, 1917
5. Палиенко Н.И. Суверенитет. Историческое развитие идеи суверенитета и ее правовое значение. – Ярославль, 1903.
6. Усенко І.Б. Федерація і автономія в академічній юридичній думці // історико - правові проблеми автономізму та федералізму. Матеріали Х-ї Міжнародної конференції. – Севастополь, 2004.
7. Яценко А.С. Теория федерализма. Опыты синтетической теории права и государства. – Юрьев, 1912.

Шилінгов В. С., завідувач кафедри теорії, історії держави та права Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі, к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА

Своє соціальне існування право знаходить в правах і обов'язках учасників реальних правовідносин, в практичній реалізації цих прав та обов'язків. Реалізація норм права являє собою необхідну сторону життя, існування права. Без реалізації право втрачає свій соціальний зміст.

Норми права це лише міра можливої або необхідної поведінки учасників правовідносин. Ця можлива або необхідність модель поведінки стає дійсністю в результаті складного динамічного процесу, який в загальній формі прийнято називати реалізацією або здійсненням права. Від цього процесу залежить в якій мірі ідеальний (теоретичний) правопорядок буде втіленим в реальний правопорядок, тобто у фактичні правовідносини. На реалізацію норм права впливають різноманітні фактори, серед яких слід виділити: ступінь відповідності діючого законодавства потребам суспільного розвитку, ступінь гарантованості прав та свобод громадян та інші. Тому, необхідно сказати, що в процесі правового регулювання суспільних відносин реалізація норм права займає не менш важливе місце, ніж сама система діючого законодавства. Саме тому, виходячи з цього, про характер права тієї або іншої країни не можна робити висновок тільки по тому, що закріплено в нормах права. Будь яка оцінка має ґрунтуватися і на тому, як право реалізується в суспільних відносинах.

Фактичний зміст реалізації норм права складає матеріальна і духовна соціально-корисна діяльність, яка здійснюється у відповідності до приписів правових норм. Юридичний зміст реалізації норм права полягає в дотриманні заборон, виконанні юридичних обов'язків та використанні суб'єктивних прав, що виникають на підставі правових норм.

Юридичним результатом реалізації норм права є правомірна поведінка суб'єктів, правова урегульованість суспільних відносин, а фактичним результатом є численні соціально корисні результати, тобто корисне перетворення об'єктивної дійсності.

Послідовна реалізація правових норм – одна із умов ефективності правового регулювання, тому що здатність права бути регулятором суспільних відносин багато в чому залежить від того, наскільки повно воно реалізується, тобто втілюється в життя.

Реалізація норм права – це втілення положень правових норм в діяльність суб'єктів права шляхом виконання юридичних обов'язків, використання суб'єктивних прав, дотримання заборон, тобто це втілення в життя правил поведінки, сукупність яких становить зміст права, тобто такої поведінки суб'єктів права, яка повністю узгоджується з вимогами (заборами, дозволами, зобов'язаннями) норм права.

Іншими словами, реалізація норм права – це втілення виключно правомірної поведінки, різноманітний процес практичного здійснення правових вимог в діяльності різноманітних суб'єктів.

Саме через реалізацію норм права досягається той результат, до якого прагнув законодавець при виданні норм права. Тому своєчасна і точна реалізація правових норм – найважливіша передумова додержання та зміцнення правопорядку.

Реалізація норм права як особливий процес може бути розглянутий з об'єктивної та суб'єктивної сторони. З об'єктивної сторони реалізація норм права являє собою здійснення правомірних діянь, в місцях і в строки які передбачені цими нормами. З суб'єктивної сторони – реалізація норм права вказує на ставлення суб'єкта до правових вимог і стан його волі в момент здійснення дій, що вимагаються правом (або забороняються правом).

Норми права реалізуються двома шляхами:

- За межами правовідносинами
- В межах правовідносин.

За межами правовідносин реалізуються правові норми, які містять заборони, тобто встановлюють юридичну відповідальність за певні варіанти поведінки, і таким чином, в негативній формі визначають ту позитивну правомірну поведінку суб'єктів права, яку законодавець хотів би бачити реалізованою в суспільних відносинах. Ці норми, наприклад норми кримінального права, реалізуються за межами правовідносин, саме тоді, коли суб'єкти права, керуючись змістом відповідних норм права, не вчиняють дій, за які встановлена юридична відповідальність.

Характерним для реалізації норм права за межами правовідносин є те, що здійснення суб'єктивних прав одними особами не вимагає яких-небудь конкретних позитивних дій від інших суб'єктів права. Реалізація юридичних обов'язків здійснюється шляхом утримання одних суб'єктів від дій, які б могли перешкоджати вільному використанню суб'єктивних прав іншими суб'єктами або могли б призвести до необхідності застосування санкцій.

Іншими словами, реалізація норм права за межами правовідносинами означає безперешкодне використання суб'єктивних юридичних прав і свідоме виконання суб'єктивних юридичних обов'язків, без конкретних зв'язків або відносин між суб'єктами права. Безперешкодно використовуючи суб'єктивні права і виконуючи обов'язки, суб'єкти права тим самим реалізують у своїй поведінці державну волю, не вступаючи між собою у відносини, які б надавали їм конкретні права та покладали конкретні обов'язки стосовно один одного.

Факти використання суб'єктивних прав і виконання обов'язків за межами правовідносин не вимагають документування, тобто фіксації в документах, що мають юридичне значення.

В багатьох випадках державна воля, що знайшла свій вираз в нормах права, може бути реалізована лише у правовідносинах, тобто таких суспільних відносинах, в яких учасники цих відносин виступають носіями конкретних суб'єктивних прав і обов'язків стосовно один одного. Реалізація суб'єктивних прав одними суб'єктами права в таких випадках залежить від здійснення певних дій іншими суб'єктами. У формі правовідносин також відбувається примусове відновлення порушеного права і реалізація санкцій правових норм.

Реалізація норм права у правовідносинах – це специфічний, виключно юридичний спосіб їх реалізації. Він передбачає прояв зацікавленості суб'єктами в юридично значущій формі (заява) своєї волі скористатися наявними у них суб'єктивними правами, що в свою чергу є підставою для інших суб'єктів виконати покладені на них обов'язки. Таким чином, реалізація суб'єктивних прав в рамках правовідносин потребує прояву ініціативи в реалізації відповідних норм права, яка веде до виникнення, зміни або припинення правовідносин. Без прояву такої активності відповідні правовідносини, як правило, виникнути не можуть, тому що від зобов'язаних суб'єктів у більшості

випадків не вимагається прояву ініціативи у виконанні їхніх обов'язків. Наприклад: маючи відповідний трудовий стаж і досягши певного віку, громадянин може звернутись до органів соціального забезпечення з вимогою призначити йому пенсію; маючи середню освіту, він може звернутись до вузу з вимогою допустити його до вступних іспитів для вступу в даний учбовий заклад і т.д. у всіх цих випадках зобов'язана сторона повинна виконати обґрунтовані нормами права вимоги, хоча може і не проявляти ініціативу у виконанні своїх обов'язків.

При реалізації своїх суб'єктивних прав в межах правовідносин уповноважені суб'єкти, керуючись нормами права, що передбачають відповідні ситуації, досягають бажаних результатів, проявляючи ініціативу у виникненні, зміні або припиненні конкретних правовідносин.

Норми права можуть бути реалізовані в різних формах. Форма реалізації права залежить від особливостей гіпотез і диспозицій правових норм, від специфіки суспільних відносин, які ними регулюються, від характеру поведінки суб'єктів, які реалізують правові норми. У відповідності з цим розрізняють такі форми реалізації норм права: дотримання, виконання, використання та застосування правових норм.

Додержання – це форма реалізації норм права, яка знаходить свій вираз у тому, що суб'єкти узгоджують свою поведінку з нормами заборонами. Інакше кажучи, сутність додержання норм права полягає в тому, що суб'єкт утримується від порушення заборон, які містяться у тих або інших правових нормах. Характерна риса даної форми – пасивна поведінка суб'єктів – вони не здійснюють дій, що заборонені нормами і, таким чином, дотримуються встановлених заборон. Прикладом може бути поведінка громадян, які не вчиняють діянь, передбачених нормами кримінального кодексу або кодексу про адміністративні правопорушення.

Виконання – форма реалізації норм права, що знаходить свій вираз в діях суб'єктів по здійсненню зобов'язуючого припису норми. Якщо в нормі права міститься обов'язок, то простого утримання суб'єкта від здійснення певних дій вже недостатньо. Більш того, в ряді випадків воно може кваліфікуватись як протиправна поведінка. Особливою рисою виконання норм права є активна поведінка суб'єктів: вони здійснюють дії які вимагаються юридичними нормами, тобто виконують покладені на них активні обов'язки. Прикладом може бути реалізація законодавства про державні податки.

Використання – це форма реалізації норм права, що знаходить свій вираз в здійсненні повноважень, що надаються нормами права тим або іншим суб'єктам. Для використання норм права характерною є поведінка суб'єктів, яка стосується використання юридичних можливостей, що втілені в суб'єктивних правах. Здійснюючи, наприклад продаж, дарування або заповіт певної речі, майна власник реалізує своє право володіння, користування і розпорядження майном шляхом використання прав, що надані йому відповідною нормою права.

Особливістю цієї форми реалізації норм права є те, що суб'єкт сам вирішує використовувати надане йому суб'єктивне право або утриматися від його реалізації. На відміну від додержання та виконання норм права, які можуть бути як добровільними, так і примусовими, їх використання може бути лише добровільним. Наприклад, реалізація законодавства про право на вищу освіту.

Суб'єктами дотримання, виконання та використання норм права є державні та громадські об'єднання, їх органи, посадові особи та громадяни.

Ці форми ще називають формами безпосередньої реалізації норм права, тому що суб'єкти права реалізують приписи правових норм безпосередньо самостійно в процесі своєї діяльності з метою досягнення тих або інших матеріальних або духовних результатів.